

ВДГУК
офіційного опонента
кандидата економічних наук
Цибульської Юлії Орестівни
на дисертацію Уніги Олега Вікторовича
на тему «Розвиток та регулювання ринку праці прикордонного регіону»,
подану до захисту на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук
за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил
і регіональна економіка

Актуальність теми дисертаційного дослідження

Стан ринку праці та процеси у сфері зайнятості належать до соціально-економічних параметрів, що визначають розвиток як окремих регіонів країни, так і національної економіки в цілому. На сьогодні процеси глобалізації, зокрема інтеграція економіки України у міжнародний поділ праці, значною мірою впливають на соціально-економічну сферу. Особливо це помітно у прикордонних регіонах, які за сучасних умов євроінтеграції України, зближення з політикою Європейського Союзу та розвитку транскордонного співробітництва можуть отримувати, водночас, як нові конкурентні переваги і можливості, так і деякі загрози. Сусідство з більш розвинутими з економічного погляду регіонами, які формують попит на трудові ресурси з кращою пропозицією умов праці й заробітку, може бути важливим чинником у формуванні регіонального ринку праці прикордонного регіону. Так, основною особливістю ринку праці прикордонного регіону є те, що він особливо піддається впливу зовнішніх факторів - ситуація на ринку праці, трудова та міграційна політика суміжних прикордонних регіонів сусідніх країн часто визначають кон'юнктуру ринку праці, напрямок та тривалість міграційних потоків. Саме тому, постійний, систематичний та комплексний моніторинг процесів, які відбуваються на регіональних ринках праці прикордонних регіонів і чинників, що їх зумовлюють, є важливим завданням.

Враховуючи це, зростає актуальність досліджень присвячених теоретико-методологічному обґрунтуванню концептуальних засад розвитку та регулювання ринків праці прикордонних регіонів. Представлена до захисту дисертаційна робота Уніги Олега Вікторовича «Розвиток та регулювання ринку праці прикордонного регіону» присвячена розробці практичних рекомендацій

щодо розвитку та регулювання ринків праці прикордонних регіонів в умовах європейської інтеграції, а тому її актуальність є очевидною.

**Зв'язок роботи з державними науковими програмами,
планами, темами**

Наукові результати, теоретичні положення й висновки дослідження пов'язані з тематикою науково-дослідницьких робіт кафедри міжнародних економічних відносин та управління проектами Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки: «Єврорегіон «Буг»: передумови та стратегічні пріоритети сталого просторового розвитку» (державний реєстраційний номер 0109U000580), у межах якої дисертантом охарактеризовано особливості розвитку й регулювання ринку праці прикордонних регіонів України з країнами Європейського Союзу; «Єврорегіон «Буг»: ринкова трансформація в умовах міжрегіональної інтеграції» (державний реєстраційний номер 0111U002147), у рамках котрої розроблено напрями вдосконалення регулювання ринків праці прикордонних регіонів України з державами Європейського Союзу; «Інноваційні форми активізації бізнесу в умовах європейської інтеграції» (державний реєстраційний номер 0115U002350), де здобувачем обґрунтовано сучасні підходи до регулювання ринку праці прикордонного регіону (довідка № 03-28/01/275 від 01.02. 2018 р.); «Регіональні ринки в умовах європейської інтеграції: механізми конкуренції та конвергенції» (державний реєстраційний номер 0118U001094), у якій автором проведено моделювання розвитку регіональних ринків праці України та розроблено рекомендації щодо їх розвитку в умовах прикордонного співробітництва та європейської інтеграції.

**Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень,
висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації**

Дисертація Уніги О.В. є комплексним дослідженням, а наукові положення, висновки та рекомендації є науково обґрунтованими та достовірними. Структура роботи є логічною та завершеною, а зміст відповідає темі дисертаційного дослідження. Зміст представленої роботи є традиційним для робіт, які подаються на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. Дисертація починається зі вступу, її основну частину складають три

розділи. Кожний розділ закінчується висновками. Наприкінці дисертації подаються загальний висновок, список використаних джерел і додатки.

Зміст дисертаційної роботи, наукові публікації та автореферат дають підставу стверджувати, що дослідження Уніги О. В. здійснено самостійно; основні положення, висновки і пропозиції, викладені в роботі, є достатньо обґрунтованими. Про це свідчить вибір і вміле використання дисертантом сучасних методів дослідження, а також комплексний аналіз наукової літератури, а також на опрацювання масиву емпіричного матеріалу. Інформаційною базою для цього слугували законодавчі та нормативні акти Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України; інформаційні матеріали, опубліковані в періодичних виданнях; офіційні матеріали Державної служби статистики України; статистичні дані Головного управління статистики у Волинській області; статистичні дані Євростату; наукові праці вітчизняних та зарубіжних авторів; електронні ресурси, представлені в мережі Internet; результати власних досліджень та аналітичні розрахунки здобувача, виконані у процесі дослідження. Використання значної кількості першоджерел дало можливість дисертанту системно підійти до вирішення поставленої мети, розглянути різноманітні аспекти обраної теми та обґрунтувати власне бачення вирішення питань розвитку та регулювання ринку праці прикордонного регіону.

Окремо слід підкреслити обґрунтованість висновків і пропозицій дисертаційного дослідження. Вони пройшли достатню апробацію оприлюдненням і обговоренням на конференціях; використанням в учбовому процесі; впровадженням у діяльність органів державного та регіонального управління; публікацією у фахових наукових виданнях.

Найсуттєвіші наукові результати, одержані у процесі досліджень та їх обґрунтування

У процесі дослідження автором досягнуто ряд наукових результатів, новизна яких полягає у поглибленні теоретичних засад, обґрунтуванні необхідності та розробці напрямів удосконалення розвитку ринку праці прикордонного регіону.

Здобувачем розкрито сутність та зміст ринку праці прикордонного регіону, що знайшло своє відображення в удосконаленому трактуванні змісту даного

поняття (с. 26 дисертації; с. 6 автореферату). Дисертант визначає його як суспільно-економічну систему соціально-трудова відносин, що виникають у процесі нагромадження, використання та відтворення людських ресурсів, відображають баланс інтересів між суб'єктами цього ринку (виробниками й роботодавцями, працівниками, державою, профспілками та посередниками), які функціонують в умовах прикордонного співробітництва. Розкрито концептуальний підхід до регулювання ринку праці прикордонного регіону, який, передбачає формування комплексного механізму державного, ринкового й колективно-договірного впливу на ринок праці на основі системної взаємодії заходів інституційного, організаційно-економічного, інформаційного забезпечення соціально-трудова відносин із застосуванням просторового та інституційного підходів до їх реалізації (с. 32 дисертації; с. 6 автореферату). Автором визначено особливість аналізу ринку праці прикордонного регіону, яка полягає в необхідності належної інтерпретації даних щодо внутрішньої ситуації на регіональних ринках праці України, вивчення досвіду регулювання ринків праці зарубіжних країн, а також проведення оцінки міграційних процесів. Визначені базові методологічні принципи аналізу та виявлення закономірностей розвитку ринку праці прикордонного регіону (с. 41-45 дисертації). Отримані результати дали можливість удосконалити методичні підходи до аналізу розвитку ринку праці прикордонного регіону. Дисертантом запропонована методика аналізу розвитку ринку праці прикордонного регіону яка включає послідовну реалізацію наступних етапів: аналіз та інтерпретація даних щодо внутрішньої ситуації на національному ринку праці; оцінка ситуації й виявлення впливу ринків праці країн, що межують із територією прикордонного регіону; діагностика розвитку ринку праці прикордонного регіону; обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення його регулювання з урахуванням чинників внутрішнього та зовнішнього впливу (с. 42-44 дисертації; с. 7 автореферату).

Відповідно до запропонованої методики у роботі проведено дослідження ринків праці регіонів України, зокрема охарактеризовано рівень економічної активності та зайнятості населення (с. 53-72 дисертації), проведений ґрунтовний аналіз стану кон'юнктури регіональних ринків праці (с. 74-90

дисертації), здійснена діагностика ринку праці одного з прикордонних регіонів України (с. 92-104 дисертації).

На основі вивчення досвіду регулювання ринку праці країни Європейського союзу щодо ефективного використання спільних стратегічних програм регулювання ринків праці з їх узгодженням на місцевому, регіональному й національному рівнях дисертантом сформовано відповідні пропозиції вдосконалення регулювання ринку праці прикордонного регіону задля зменшення ризиків трудової міграції та зниження рівня тіньової зайнятості (с. 111-130 дисертації; с. 11-12 автореферату)

Проведений аналіз та систематизація показників, що характеризують кон'юнктуру ринку праці, особливості діяльності регіону, перспективи реалізації проектів співпраці в межах прикордонного співробітництва регіональних ринків праці України дало можливість удосконалити якісне й кількісне оцінювання розвитку регіонального ринку праці на основі обрахунку часткових індексів та інтегрального показника; проведення бальної оцінки; групування регіональних ринків праці за рівнями розвитку (перспективним, вищим від середнього, нижчим від середнього, незадовільним, критичним) (с. 137-144 дисертації; с. 12-13 автореферату). Відповідно до цього дістали подальший розвиток науково-практичні підходи до моделювання розвитку регіонального ринку праці на основі комплексного застосування економетричного інструментарію оцінювання наявності та тісноти зв'язку попиту, пропозиції, ціни на працю. За результатами моделювання дисертантом встановлено, що оплата праці має найбільший вплив. (с. 145-150 дисертації; с.13-14 автореферату).

Значну практичну користь мають запропоновані рекомендації щодо розвитку ринку праці прикордонного регіону на основі взаємодії та партнерства місцевих органів влади, неурядових організацій, бізнесу й соціуму в напрямі регулювання ситуації на ринку праці прикордонної території, запровадження яких, на доповнення до наявних, розглянуто в контексті реалізації Угоди про асоціацію з Європейським Союзом (с. 152-172 дисертації; с. 14 автореферату).

Повнота викладу основних положень, висновків та результатів в опублікованих роботах

За результатами наукових досліджень опубліковано 14 наукових праць загальним обсягом 5,12 друк. арк., із яких особисто дисертанту належить 4,05 друк. арк.; серед них п'ять – у фахових наукових виданнях України, три – у наукових періодичних виданнях іноземних держав та України, що включені до міжнародних наукометричних баз даних; шість – апробаційного характеру у вітчизняних збірниках.

В опублікованих працях з достатньою повнотою відображені основні висновки і пропозиції. Аналіз публікацій за темою дослідження дає підстави стверджувати, що вони відображають основні положення дисертації та автореферату.

Практична значимість результатів дослідження

Практична значимість розробки і впровадження науково-практичних підходів до забезпечення розвитку ринку праці прикордонного регіону підтверджується довідками Управління розвитку інвестицій та європейської інтеграції Волинської обласної державної адміністрації (довідка № 1229/04-10/2-17 від 26.12.2017 р.); Департаменту соціальної політики Луцької міської ради (довідка № 11.2-8.1/22591 від 28.12.2017 р.); Управління соціального захисту населення Луцької районної державної адміністрації Вплинської області (довідка № 3467/01-38 від 22.12.2017 р.); Товариства з обмеженою відповідальністю «Енсол Україна» (довідка № 78/02 від 17.01.2018 р.).

Теоретико-методичні положення дисертаційної роботи можуть бути використані для прийняття практичних рішень керівниками й спеціалістами, органами державного та регіонального управління, місцевого самоврядування для опрацювання сучасних підходів до регулювання ринку праці прикордонного регіону.

Результати дисертаційної роботи застосовано в навчальному процесі Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки під час розробки навчально-методичних матеріалів і викладання дисциплін «Сучасні проблеми економіки», «Менеджмент та маркетинг», «Економіка і зовнішньоекономічні зв'язки України», «Економіка регіонів», «Економіка трансграничного співробітництва», «Перехідні економічні системи», «Основи економічних теорій» (довідка № 03-28/01/274 від 01.02.2018 р.).

Дисертаційне дослідження може стати основою для подальших наукових розробок, спрямованих на розвиток ринків праці регіонів України.

Ідентичність змісту автореферату й основних положень дисертації

За змістом дисертація та автореферат оформлені відповідно до встановлених вимог, при цьому автореферат ідентично узагальнює та відображає основні положення, викладені у дисертації.

Дискусійні положення, недоліки і зауваження щодо змісту дисертації

При цілком позитивній оцінці дисертації, разом з тим слід зазначити, що вона не позбавлена дискусійних положень і певних недоліків.

1. У дисертаційній роботі та авторефераті не чітко визначено терміни «прикордонний регіон», «прикордонне співробітництво», «транскордонне співробітництво». Необхідно розмежувати, коли мова іде про прикордонне співробітництво, яке передбачає співпрацю між однією або декількома адміністративно-територіальними одиницями однієї держави, що прилягають до державного кордону, а коли про транскордонне співробітництво, яке охоплює співпрацю між прикордонними адміністративно-територіальними одиницями сусідніх держав. В роботі не відображені особливості ринку праці прикордонного регіону в умовах розвитку транскордонного співробітництва: регіональний ринок праці прикордонного регіону показано значною мірою як внутрішній, а не транскордонний, що не дає можливості відобразити реальну ситуацію на місцях. Крім того, аналізуючи масштаби та загрози міграції у прикордонних регіонах, автор не врахував особливості міграційних процесів у транскордонному просторі – явище транскордонної маятникової міграції, яка є зазвичай порівняно короткотерміною і несе менше загроз для прикордонного регіону, оскільки такий мігрант не змінює місця постійного проживання.

2. Відзначаючи ґрунтовний підхід дисертанта до розгляду теоретико-методичних основ регулювання регіональних ринків праці, слід констатувати, що доцільно було б чітко виділити та охарактеризувати інструменти реалізації механізму регулювання ринку праці прикордонного регіону (п.1.2). Це дозволило б визначити серед них більш дієві та ефективні. У дисертації недостатньо повно висвітлені особливості інформаційного забезпечення механізму регулювання ринку праці в прикордонному регіоні (рис. 1.3).

3. Автором проведений глибокий аналіз регіональних ринків праці України (п. 2.1. і п. 2.2.), а згодом аналіз ринку праці ЄС (п.3.1.), поданий актуальний графічний матеріал, проаналізовано всі показники, однак хотілось би більш ґрунтовного аналізу саме ринку праці у прикордонних регіонах в умовах розвитку транскордонного співробітництва. Враховуючи назву дисертаційної роботи, а також мету і завдання варто зосередити увагу у дослідженні лише на прикордонних регіонах України та ЄС, або ж детальніше зупинитись на особливостях їх розвитку, показати їх відмінності від «центральных». Наприклад, на рис.2 «Методика аналізу розвитку ринку праці прикордонного регіону» в авторефераті, на етапі 1 та етапі 3 варто конкретизувати, що слід здійснити характеристику ринків праці прикордонних регіонів, а не регіонів в цілому.

4. Розкриття етапів розвитку системи регулювання ринку праці в Україні та її регіонах дозволило б охарактеризувати її зміни, які відбулися з часів становлення України як незалежної держави. Слід було акцентувати також увагу на дослідженні впливу Угоди про асоціацію з Європейським Союзом на розвиток ринків праці України, у тому числі прикордонних регіонів. Наприклад, у роботі зазначаються принципи регулювання ринку праці прикордонного регіону (п.1.2), але не розкрито їх сутність та особливості застосування в умовах реалізації угоди про асоціацію з Європейським Союзом.

5. Особливої уваги заслуговують питання правового та інституційного забезпечення розвитку та регулювання ринків праці у прикордонних регіонах, у тому числі вплив наявності кордону та відповідних політик суміжних країн на процеси, що відбуваються на них. Адже саме наявність кордону, відмінності у соціально-економічному розвитку сусідніх країн, різні підходи до розвитку та регулювання з обох сторін кордону і зумовлює суттєві зміни в кон'юктурі ринків праці прикордонних регіонів.

Проте зазначені зауваження не знижують загальної позитивної оцінки дисертації, її науково-практичного значення і можуть розглядатися як побажання щодо їх урахування у подальшій науковій діяльності здобувача.

Відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертація (комп'ютерний набір) виконана українською мовою, оформлена відповідно до норм і правил Міністерства освіти і науки України, є завершеною

науково-дослідною роботою та виконана на достатньо високому науковому рівні.

За структурою робота містить вступ, три розділи, висновки до кожного розділу, загальні висновки, додатки і список використаних джерел. Робота виконана у строгому науковому стилі, її зміст викладено в логічній послідовності. Зміст автореферату й основні положення дисертації, висновки та пропозиції є ідентичними.

Загальні висновки щодо відповідності дисертації

встановленим вимогам

Дисертація Уніги Олега Вікторовича на тему «Розвиток та регулювання ринку праці прикордонного регіону» є самостійною, завершеною, цілісною працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати в галузі розвитку продуктивних сил і регіональної економіки, що в сукупності розв'язують актуальну науково-прикладну задачу розвитку та регулювання ринку праці прикордонного регіону.

За змістом, оформленням, важливістю та глибиною вирішення наукових задач представлена дисертаційна робота відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України до кандидатських дисертацій, визначених пунктами 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор Уніга Олег Вікторович заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка.

Офіційний опонент,
науковий співробітник сектору проблем
трансграничного співробітництва
ДУ «Інститут регіональних досліджень
імені М.І. Долишнього НАН України»,
кандидат економічних наук

Ю. О. Цибульська

